НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Кафедра педагогіки
Національна академія наук України
ІНСТИТУТ ГАЗУ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор Інституту газу
НАН України
член-кореспондент НАН України,
д.т.н., проф.
_____ Г.В. Жук
«30» вересня 2026 р.

Педагогіка та управління закладами вищої освіти

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: третій (освітньо-науковий) рівень
ГАЛУЗІ ЗНАНЬ: A «Освіта», B «Культура, мистецтво та гуманітарні науки», D «Бізнес, адміністрування та право», E «Природничі науки, математика та статистика», F «Інформаційні технології», G «Інженерія, виробництво та будівництво», H «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина»
РОЗРОБНИКИ: професори Буцик Ігор Михайлович, Васюк Оксана Вікторівна, Ніколаєнко Станіслав Миколайович, Сопівник Руслан Васильович, доцент кафедри педагогіки Єресько Олег Вікторович

підготовки _____доктора філософії_____
(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)
спеціальності __144 “Теплоенергетика”__
(шифр і назва)
та
спеціальності _G4 Енерговиробництво (за спеціалізацією)_
(шифр і назва)
спеціалізація _G4.02 Теплоенергетика_____
(шифр і назва)

Ухвалено Вченою радою Інституту газу НАН України
Протокол № 11 від 30 вересня 2026 року
Голова _____ Г.В. Жук
(підпис) (ініціали, прізвище)
30.09.2026 року

Вводиться в дію з « 01 » жовтня 2026 року.

КИЇВ – 2026

Опис навчальної дисципліни Педагогіка та управління закладами вищої освіти

Навчальна дисципліна є обов'язковим освітнім компонентом освітньо-наукової програми третього рівня вищої освіти за всіма спеціальностями. Знайомить аспірантів із методологією педагогічної науки, знаннями основних педагогічних категорій і понять, закономірностей функціонування системи вищої освіти і її складників (освітній процес, управління, викладач, здобувач вищої освіти тощо); з інноваційними технологіями в освіті, формами організації, методами, засобами навчання, виховання, управління в системі вищої освіти; розвиває практичні уміння і навички творчого дослідницького підходу до організації педагогічної діяльності в умовах закладу вищої освіти.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	*Третій (освітньо-науковий)*	
Спеціальність	*144 "Теплоенергетика"* *G4 Енерговиробництво (за спеціалізацією)*	
Освітньо-наукова програма	«Теплоенергетика»	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проєкт (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	*екзамен*	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	Денна	**заочна**
Курс (рік підготовки)	1	1
Семестр	1	1
Лекційні заняття	15 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	75 год.	104 год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	3 год.	

1. **Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни**

Метою освітнього компонента «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» є підготовка аспірантів як майбутніх науково-педагогічних працівників, наставників академічних груп до здійснення навчально-виховної і науково-методичної роботи, проведення різноманітних заходів, що сприяють соціальному розвитку молоді, яка навчається; отримання сучасних знань із правових засад створення та діяльності закладів вищої освіти України, а також формування певних умінь та навичок щодо застосування на практиці норм чинного законодавства в роботі на посадах у закладах світи.

Набуття компетентностей

Інтегральна компетентність: Здатність генерувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі освіти (насамперед аграрної освіти) у процесі дослідницько-інноваційної

та професійної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 01. Здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації із навчальних та наукових джерел державною та іноземними мовами.

ЗК05. Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність) під час вирішення дослідницьких і практичних завдань, у тому числі у міждисциплінарних галузях.

ЗК 06. Здатність критично осмислювати події та явища наукового життя для формування власної світоглядної позиції.

ЗК10. Здатність до цілісного розуміння основних тенденцій менеджменту у вищій освіті та закономірностей світового процесу управління закладами вищої освіти, аналізувати та порівнювати проблеми педагогіки вищої школи, дотримуючись принципу системності, зв'язку теорії з практикою; здатність до самоменеджменту, планування й розв'язування задач власного професійного та особистісного зростання та лідерства

ЗК 11. Здатність до комунікації, командної роботи, гнучкості, адаптивності, креативності, поціновування й прояву високої професійної культури, етики, міжособистісних навичок.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 01. Здатність здійснювати освітню і науково-дослідницьку, управлінську діяльність на основі гуманістичного світогляду і глибокого проникнення в суть педагогічних процесів і явищ із використанням широкого кола наукових джерел.

СК 03. Здатність виявляти й інтерпретувати актуальні проблеми аграрної освіти і педагогіки, пропонувати оптимальні шляхи їх вирішення, генерувати нові ідеї.

СК 04. Здатність аналізувати результати педагогічних досліджень, можливості їх впровадження у сферу аграрної освіти, окреслювати напрями подальших наукових розвідок.

СК05. Здатність системно аналізувати теорію педагогіки в історичній ретроспективі, творчо впроваджувати її в сучасну освітню й наукову практику.

СК 06.Здатність застосовувати сучасні досягнення в освіті та до цілісного розуміння основних тенденцій та закономірностей екологічного виховання, біономічних процесів, педагогічного процесу на різних етапах історичного розвитку педагогіки, аналізувати та порівнювати педагогічні проблеми, дотримуючись принципу зв'язку теорії з практикою.

СК07. Здатність здійснювати наукову, викладацьку, управлінську діяльність у аграрних закладах вищої освіти, використовувати відповідні компетентності в дослідженні та організації аграрної освіти та менеджменту, планувати і організовувати наукову діяльність в освітніх установах, визначати проміжні і кінцеві цілі наукового проекту, вибудовувати взаємодію зі різними інституціями і дослідними центрами, створювати позитивні міжособистісні стосунки й доброзичливий психологічний клімат.

СК08. Здатність до організації та проведення науково-педагогічної діяльності та управлінської діяльності у закладах вищої аграрної освіти з використанням теоретичних та методологічних напрацювань власного наукового дослідження та кращих програм менеджменту закладів вищої освіти, практик професійної діяльності на засадах академічної доброчесності, проектування та моніторинг освітнього процесу з урахуванням необхідних змін в освітній сфері, в діяльності науковців, управлінців і педагогів-практиків, діяти з позиції лідера.

СК09. Здатність до розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення педагогічних процесів.

СК10. Володіння системою педагогічних категорій, методів з метою вирішення дослідницьких і практичних завдань.

СК11. Здатність вибудовувати студентоцентровану взаємодію, доброзичливий психологічний клімат та позитивні міжособистісні взаємини зі здобувачами вищої освіти.

СК12. Здатність застосовувати методологію компетентнісного підходу щодо організації освітнього процесу на засадах суб'єкт-суб'єктного характеру в контексті освіти для сталого розвитку.

СК16.Здатність до сприйняття, усвідомлення, відтворення, самостійного продукування культурологічного досвіду у професійній галузі на засадах гуманістичних, загальнолюдських духовних цінностей.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН02. Володіти дослідницькими навичками, достатніми для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напряму, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.

ПРН05. Вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні проблеми у сфері аграрної освіти та педагогіки на наукових конференціях і семінарах різного статусу і рівня державною та іноземною мовами, знати стилістичні особливості оформлення результатів дослідження у письмовій та усній формі, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях мати досвід практичного використання іноземної мови у науковій, інноваційній та педагогічній діяльності.

ПРН08. Користуватися законодавчою базою, що регламентує роботу закладу освіти (наукової установи); визначати мету інноваційної діяльності, обґрунтовувати необхідність внесення запланованих змін у наукову роботу та освітню діяльність; впроваджувати інноваційні прийоми в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти з метою мотивації здобувачів.

ПРН09. Планувати професійну діяльність у сфері наукових досліджень, застосовувати способи і прийоми планування мети, формулювати мету професійного і особистісного розвитку, оцінювати власні потенційні можливості, реальність обраних способів і шляхів розв'язання поставлених завдань.

ПРН10. Дотримуватися основних засад академічної доброчесності, професійної етики та корпоративної культури у науковій та педагогічній діяльності.

ПРН11. Планувати та здійснювати освітній процес на основі сучасних методологічних принципів, застосовувати активні методи викладання, використовувати різні стратегії педагогічної взаємодії, способів комунікативного впливу, діалогічного педагогічного спілкування, а також демонструвати навички лідерства і саморегуляції на основі самопізнання; вміти застосовувати основні тенденції та закономірності світового педагогічного процесу для здійснення наукового дослідження процесу формування ціннісного світогляду і сталого розвитку у викладацькій діяльності.

ПРН14. Володіти формами, методами і засобами аналізу діяльності науково-педагогічних працівників; застосовувати індивідуальні і групові прийоми прийняття оптимальних рішень щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, а також менеджментом закладів вищої освіти з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду, демонструвати лідерські якості, ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях на засадах наукової етики і академічної доброчесності у науковому дослідженні та їх поширення і впровадження в освітню практику.

ПРН15. Володіти методами діагностики рівня сформованості компетентності (навченості, ціннісної позиції) здобувачів освіти; методами й методиками моніторингу якості знань здобувачів для аналізу освітнього процесу, його корекції та зміни.

ПРН16. Володіти навичками вдосконалення власної професійно-комунікативної культури та створення освітнього простору з розвитку наскрізних (soft skills) умінь у здобувачів освіти.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		Л	П	с.р.		Л	П	с.р.
Модуль 1. Педагогіка вищої школи								
Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки.	9	1	2	6	12	1	1	22
Тема 2. Студент закладу вищої освіти як об'єкт і суб'єкт навчання. Викладач закладу вищої освіти як організатор освітнього процесу ЗВО.	9	1	2	6	12			
Тема 3. Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі.	9	1	2	6	12	1	1	10
Тема 4. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання. Методи навчання. Контроль і оцінювання успішності у навчанні.	15	2	4	9	12	1	1	10
Тема 5. Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи. *С*тудентський колектив. Лідер і лідерство в колективі.	15	2	4	9	12	1	1	10
Усього за модулем 1:	57	7	14	36	60	4	4	52
Модуль 2. Управління закладами вищої освіти								
Тема 6. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.	15	2	4	9	12	1	1	10
Тема 7. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.	15	2	4	9	12	1	1	10
Тема 8. Правове забезпечення фінансово-господарської	15	2	4	9	12	1	1	10

діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти.								
Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	9	1	2	6	12	1	1	22
Тема 10. Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	9	1	2	6	12			
Усього за модулем 2:	63	8	16	39	60	4	4	52
Усього годин	**120**	**15**	**30**	**75**	**120**	8	8	104

3.Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Зміст і завдання курсу. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки	1
2	Функції учасників освітнього процесу в ЗВО. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія	1
3	Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти	1
4	Дидактика, основні закономірності навчання. Контроль і оцінювання успішності у навчанні.	2
5	Формування ціннісного світогляду особистості студента. Студентський колектив. Лідерство	2
6	Світові та національні тенденції управління розвитком освіти	2
7	Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України	2
8	Фінансово-господарська діяльність і охорона праці в закладах освіти	2
9	Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	1
10	Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	1

4. Теми лабораторних (практичних, семінарських) занять

№ п/п	**Назва теми**	**Кількість годин**
1.	Вища школа і педагогіка вищої школи України на сучасному етапі. Студент та викладач як суб'єкти педагогічної взаємодії.	2
2.	Теорії наукового пізнання, їх характеристика. Сучасні підходи до формування змісту навчання у вищій школі. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання.	4

3.	Форми та методи навчання. Закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінка знань, умінь і навичок студентів.	4
4.	Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи.	4
5.	Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі.	2
6.	Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.	4
7.	Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.	2
8.	Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності навчальних закладів.	2
9.	Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	4
10.	Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	2

5. Теми самостійної роботи

№ п/п	**Назва теми та зміст самостійної роботи**	**Кількість годин**
1.	**Тема1. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки.** ***Завдання:*** Категорії педагогіки вищої школи. Джерела педагогіки вищої школи. Місце педагогіки вищої школи у системі педагогічних наук. Предмет педагогіки вищої школи. Завдання педагогіки вищої школи. Функції педагогіки вищої школи. Тенденції розвитку педагогіки вищої школи. Сутність педагогічного процесу у вищій школі. Об'єкт педагогіки вищої школи. Поняття «формування» та «розвиток». Фактори розвитку особистості.	11
2	***Тема 2.*** **Студент закладу вищої освіти як об'єкт і суб'єкт навчання. Викладач закладу вищої освіти як організатор освітнього процесу ЗВО** ***Завдання:*** Студентство як соціальна група. Права студентства. Обов'язки студентства. Психологічні особливості студентського віку. Типології студентства. Адаптації студента до навчання у ЗВО. Педагогічна діяльність у ЗВО.	11

	Функції викладача ЗВО. Права і обов'язки викладачів ЗВО. Компоненти праці викладача. Типи спілкування викладачів зі студентами. Стилі педагогічного спілкування. Педагогічна майстерність. Педагогічна культура.	
3.	***Тема 3.*** **Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі.** ***Завдання:*** Пізнання, творчість і параметри, що їх характеризують. Класифікація методів наукового пізнання. Абстрагування та конкретизація. Аналіз та синтез. Індукція та дедукція. Формалізація. Алгоритмізація та моделювання. Розпізнавання образів. Експертна оцінка. Наукові методи емпіричного дослідження. Національна рамка кваліфікацій. Поняття «копетентності» та «компетенції». Нормативно-правові документи, що обгрунтовують зміст освіти у вищій школі України. Сутність змісту освіти. Теорії формування змісту освіти, вимоги до змісту, відбір змісту освіти. Компоненти змісту освіти. Сучасні напрями оновлення змісту освіти вищої школи.	10
4.	***Тема 4.*** **Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання. Методи навчання. Закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінювання успішності у навчанні.** ***Завдання:*** Поняття «дидактики вищої школи» та її основні категорії. Завдання дидактики вищої школи. Загальні закономірності навчання у дидактиці вищої школи. Система принципів навчання. Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання. Напрями реалізації принципу забезпечення органічної єдності теоретичної і практичної підготовки фахівців вищої кваліфікації. Класифікації методів навчання. Зв'язок між наочними, словесними і практичними методами навчання. Види організаційних форм навчання в ЗВО. Види лекцій та їх особливості. Дидактичні вимоги до лекції. Відмінність між семінарським, лабораторним та практичним заняттями. Поняття «засоби навчання». Правила проведення семінарського, лабораторного та практичного заняття. Теоретичні засади активізації навчальної діяльності. Структура активності. Характеристика навчально-пізнавальної діяльності.	10

	Активні форми організації навчання в ЗВО. Методи активізації навчання студентів у ЗВО. Прийоми і засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Шляхи і умови активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Педагогічні технології у вищій школі. Поняття компетентністного підходу. Компетентністний підхід у формуванні змісту освіти. Мета вищої освіти. Суттєві протиріччя сучасного педагогічного процесу ЗВО. Принципи, якими регулюється педагогічний процес Сутність поняття «контроль». Функції та принципи контролю. Види контролю. Критерії оцінки знань студентів. Рівні знань студентів. Форми та методи перевірки ЗУН студентів. Тестовий контроль знань студентів.	
5.	**Тема 5. Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи. Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі.** ***Завдання:*** Сутність процесу виховання. Поняття «виховання», «самовиховання», «перевиховання», «вихованість». Особливості процесу виховання. Структурні елементи виховання. Етапи процесу виховання. Концепція національного виховання. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання. Поняття «закономірності виховання» та «принципи виховання». Характеристика основних принципів виховання. Зміст виховання. Основні напрями виховання у вищій школі. Поняття «метод виховання» та «прийом виховання». Класифікація методів виховання, їх характеристика. Умови оптимального вибору і ефективного застосування методів виховання. Позааудиторна та позавишівська виховна робота, її завдання, зміст та принципи організації. Поняття «форма виховної роботи». Організаційні форми виховання у ЗВО. Найбільш поширені форми масової виховної роботи. Структура і зміст виховної години. Функції, завдання, напрямки та зміст педагогічної діяльності наставника студентської групи. Планування виховної роботи з групою. Поняття «колектив», ознаки колективу. Функції та стадії розвитку студентського колективу. Структура та різновиди студентського колективу, органи студентського самоврядування. Молодіжні організації, їх роль у вихованні студентів. Діагностика і вимірювання вихованості. Критерії вихованості.	10

	Ступені вихованості. Методи діагностики вихованості. Соціометричний тест. Обробка результатів дослідження та їх використання у виховному процесі.	
6.	**Тема 6. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.** **Завдання:** Розкрити вплив глобальних викликів на освіту та науку в світі й українському суспільстві. Описати значення економіки знань у контексті глобалізаційних процесів. Проаналізувати динаміку витрат на освіту в бюджетах останніх років. Які висновки можна зробити? Чому країни, які часто мають хороші природні ресурси, землі, не завжди стають світовими лідерами? Навести приклади таких країн, а також держав, які без природних багатств досягли значних успіхів. Чи є доцільним в Україні введення плати за навчання в старшій школі? Відміна положень ст. 53 Конституції України щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти. Які загрози несе суспільству розвиток технологій, підвищення ролі штучного інтелекту? Оцінка цих загроз у працях Ю. Н. Харарі. Проаналізуйте табл. «Етапи розвитку суспільства і комунікацій». Чому прискорений розвиток науково-технічного прогресу спостерігався в останні роки (XIX–XX ст.)? Обґрунтувати основні принципи освітньої діяльності (відповідно до Закону України «Про освіту»). Розповісти про законодавчі підходи до місця і ролі керівника закладу освіти. Охарактеризувати вимоги до керівника закладу освіти згідно з Законом України «Про освіту». Викласти зміст Кодексу законів про працю України (КЗППУ) щодо форми прийому на роботу. Описати права, завдання та обов'язки керівника закладу вищої освіти. Охарактеризувати структуру керівництва університетом (на прикладі НУБіП України). Охарактеризувати функції ректорату. Що таке посадові обов'язки працівника? Яка їхня структура? У чому особливості порядку обрання та діяльності керівника закладу вищої освіти порівняно з керівником школи чи училища? Чим викликана, на Ваш погляд, необхідність демократизації життя закладів освіти? Охарактеризувати класифікації суб'єктів господарювання, які надають послуги в сфері освіти.	10
7.	**Тема 7. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України**. **Завдання:** Розкрити сучасний стан вищої освіти в Європі і світі. У чому відмінність між університетами США, Європи і України? Що між ними спільного? Опрацювати в новому Законі України «Про вищу освіту» розділ, присвячений управлінню освіти.	**10**

	Охарактеризувати особливості керівництва закладом вищої освіти. Охарактеризувати Національну рамку кваліфікацій. Які її рівні охоплює забезпечує вища освіта? Проаналізувати міжнародну класифікацію професій. До яких галузей освіти і які кваліфікації забезпечуються в НУБІП? Обґрунтувати основні напрями інноваційного розвитку і шляхи модернізації та оновлення вищої освіти України. У чому полягає сутність терміна «нова економіка освіти»? Що потрібно зробити для зацікавлення бізнесу в розвитку освіти? Охарактеризувати зміни, передбачені новим Законом України «Про вищу освіту» (2014). Описати роль і місце Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Яка його взаємодія з ЗВО? Охарактеризувати напрями розвитку НУБіП України відповідно до програми «Голосіївська ініціатива – 2025». Яка роль студентського самоврядування в підвищенні якості освітнього процесу? Назвати основні напрями розвитку, які впливають на майбутнє світу, кожної країни. Прокоментуйте роль жінки в керівній ланці країни.	
8.	**Тема 8. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти.** **Завдання:** Проаналізувати Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Земельний кодекс України та інші нормативноправові документи, що регламентують фінансово-господарську діяльність закладів освіти. Визначити, що важливіше для державних та комунальних закладів освіти: бути бюджетною установою чи отримувачем коштів? Визначити джерела надходжень закладу освіти, які б поповнювали його бюджет. Ознайомитися з нормативно-правовими актами з охорони праці та організаційними засадами працеохоронної роботи. Чи повинні державні та комунальні заклади освіти сплачувати податок на землю? З якою метою створюють фонди розвитку освіти, благодійницькі фонди? Які напрями наукової, інноваційної діяльності можуть істотно поповнити бюджет університету? Які статті кошторису університету є захищеними? Чи вилучають в бюджет держави кошти, які університет отримав за надання освітніх послуг у кінці бюджетного року? Охарактеризувати сучасні тенденції розвитку вищої освіти в провідних країнах Європи та світу. Розкрити особливості модернізації вищої освіти України відповідно до Болонського процесу. Порівняти структуру, видатки бюджету НУБіП України і Університету штату Айова. Які висновки можна зробити на основі такого аналізу? Охарактеризувати аграрну освіту Німеччини. В чому її відмінність від української? Проаналізувати зміни, що відбулися в освіті України після підписання Болонської Угоди. Які тенденції можна визначити?	**10**

9.	**Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.** **Завдання:** Ознайомитися з основними теоріями управління соціальними системами. Охарактеризувати спеціальні закони управління. Описати основні моделі управління освітніми установами. Що таке самоменеджмент, особистий план розвитку. Назвати найбільш поширені технології ефективного управління часом. Що таке тайм-менеджмент? Назвати найбільш поширені технології ефективного використання часу («Альп», «Дерево цілей», система Франкліна, АБВГД-аналіз та ін.). Охарактеризувати організаційні форми управління закладу освіти та критерії оцінювання управлінської діяльності керівника закладу освіти. Обґрунтувати особливості планування роботи закладу освіти. Розробити план роботи закладу освіти (за вибором студента) на вересень (початок навчального року) та червень (завершення навчального року). Опрацювати тест на уміння делегувати доручення. Чому кращі менеджери світових фірм віддають перевагу дисципліні людей, мислення та дій? Які основні розділи плану роботи університету? Ознайомитися з працею Джима Коллінза «Від хорошого до великого». Чому в процесі створення успішної фірми на перше місце ставлять підбір команди, однодумців, а не вироблення стратегії розвитку? Що означають вирази «дивитися у вікно» чи «дивитися в дзеркало»? Чому керівники 5-го рівня не поспішають зі змінами, реформами, а спочатку зосереджуються на ліквідації недоліків? Що таке управлінське рішення? Навести приклад управлінського рішення в закладі освіти. Розкрити сутність управлінських рішень та вимоги до їх прийняття. Обґрунтувати етапи прийняття управлінських рішень. Навести приклади об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на прийняття управлінських рішень. Як впливає психологічний стан, характер керівника на рішення? Порівняти індивідуальний та колегіальний підхід до прийняття управлінських рішень у закладі освіти. Які рішення є більш ефективними – колегіальні чи індивідуальні? Описати сутність і вимоги до контролю за виконанням управлінських рішень. Чому в університетських колективах слід більше уваги надавати колегіальним формам прийняття рішень? Підготувати план виконання рішення (підготовка Дня знань, випускного вечора та ін.).	**11**
10.	**Тема 10. Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.** **Завдання:** Назвати вимоги до професії за Є. Клімовим. Назвати вимоги до професії за К. Платоновим. Розкрити сутність понять професіограма і психограма. Скласти перелік норм і вимог, яким повинен відповідати керівник закладу освіти. Описати складники іміджу керівника закладу освіти.	**11**

	Охарактеризувати стилі керівництва відповідно до різних їх класифікацій (автократичний, демократичний, ліберальний). Охарактеризувати сильні і слабкі сторони наведених прийомів управління колективом. Охарактеризувати типи «важких керівників». Назвати основні складники піраміди потреб людини за А. Маслоу. Виділити найголовніші потреби людини, враховуючи які керівник може мати підтримку в колективі. Доведіть свою позицію, спираючись на власний досвід. Описати характеристику керівника 5-го рівня за Дж. Коллінзом. Розкрити сутність поняття етика та охарактеризуати структуру етики як науки. Навести класифікацію етичних цінностей. Обґрунтувати принципи етичних відносин у межах освітніх організацій. Визначити особливості професійної етики керівника закладу освіти. Охарактеризувати рівні моральної свідомості особистості. Обґрунтувати поняття «конфлікт», охарактеризувати його види та причини виникнення. Схарактеризувати основні стилі поведінки особистості у конфліктій ситуації. Навести приклади з власного життя щодо виникнення конфліктів, шляхів їх вирішення. З якою метою в університеті запроваджено урочисту присягу студента? Охарактеризувати основні положення Етичного кодексу науково-педагогічного працівника НУБіП України.	

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист реферативних робіт, проєктів;
- самооцінювання.

7. **Методи навчання:**

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- метод проєктного навчання;
- метод перевернутого класу, змішаного навчання;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурм.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Педагогіка вищої школи		
Практичне заняття 1	*Знати та обґрунтовувати:* Категорії педагогіки вищої школи. Джерела педагогіки вищої школи. Місце педагогіки вищої школи у системі педагогічних наук.	**10**

	Предмет педагогіки вищої школи. Завдання педагогіки вищої школи. Функції педагогіки вищої школи. Тенденції розвитку педагогіки вищої школи. Сутність педагогічного процесу у вищій школі. Об'єкт педагогіки вищої школи. Поняття «формування» та «розвиток». Фактори розвитку особистості.	
Практичне заняття 2	*Знати та обґрунтовувати:* Студентство як соціальна група. Права студентства. Обов'язки студентства. Функції викладача ЗВО. Права і обов'язки викладачів ЗВО. Компоненти праці викладача. Типи спілкування викладачів зі студентами.	**10**
Практичне заняття 3	*Знати та обґрунтовувати:* Наукові методи емпіричного дослідження. Національна рамка кваліфікацій. Поняття «копетентності» та «компетенції». Нормативно-правові документи, що обґрунтовують зміст освіти у вищій школі України. Сутність змісту освіти. Теорії формування змісту освіти, вимоги до змісту, відбір змісту освіти. Компоненти змісту освіти. Сучасні напрями оновлення змісту освіти вищої школи.	**20**
Практичне заняття 4	*Знати та обґрунтовувати:* Поняття «дидактики вищої школи» та її основні категорії. Завдання дидактики вищої школи. Загальні закономірності навчання у дидактиці вищої школи. Система принципів навчання. Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання. Функції та принципи контролю. Види контролю.	**20**
Практичне заняття 5	*Знати та обґрунтовувати:* Сутність процесу виховання. Поняття «виховання», «самовиховання», «перевиховання», «вихованість». Особливості процесу виховання. Структурні елементи виховання. Етапи процесу виховання. Концепція національного виховання. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання. Функції, завдання, напрямки та зміст педагогічної	**10**

	діяльності наставника студентської групи.	
Модульна контрольна робота 1./ Захист реферативного дослідження, проєкту		**30**
Всього за модулем 1		**100**
Модуль 2. Управління закладами вищої освіти		
Практичне заняття 1	*Знати та обґрунтовувати:* Глобальні виклики освіті та науки в світі й українському суспільстві. Значення економіки знань у контексті глобалізаційних процесів. Динаміка витрат на освіту в бюджетах останніх років. Права, завдання та обов'язки керівника закладу вищої освіти. Структура керівництва університетом (на прикладі НУБіП України). Функції ректорату. Посадові обов'язки працівника.	**20**
Практичне заняття 2	*Знати та обґрунтовувати:* Сучасний стан вищої освіти в Європі і світі. Особливості керівництва закладом вищої освіти. Національну рамку кваліфікацій. Міжнародну класифікацію професій. Основні напрями інноваційного розвитку і шляхи модернізації та оновлення вищої освіти України. Роль і місце Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Напрями розвитку НУБіП України відповідно до програми «Голосіївська ініціатива – 2025». Роль студентського самоврядування в підвищенні якості освітнього процесу	**10**
Практичне заняття 3	*Знати та обґрунтовувати:* Джерела надходжень закладу освіти, які поповнюють його бюджет. Нормативно-правові акти з охорони праці та організаційні засадами працеохоронної роботи. Напрями наукової, інноваційної діяльності, які можуть істотно поповнити бюджет університету. Захищені статті кошторису університету	**10**
Практичне заняття 4	*Знати та обґрунтовувати:* Основні теорії управління соціальними системами. Спеціальні закони управління. Основні моделі управління освітніми установами. Самоменеджмент, особистий план розвитку. Організаційні форми управління закладу освіти та критерії оцінювання управлінської діяльності керівника закладу освіти. Особливості планування роботи закладу освіти. Сутність та етапи прийняття управлінських	**20**

	рішень, вимоги до їх прийняття.	
Практичне заняття 5	*Знати та обґрунтовувати:* Сутність понять професіограма і психограма. Перелік норм і вимог, яким повинен відповідати керівник закладу освіти. Складники іміджу керівника закладу освіти. Стилі керівництва відповідно до різних їх класифікацій (автократичний, демократичний, ліберальний), сильні і слабкі сторони наведених прийомів управління колективом. Основні складники піраміди потреб людини за А. Маслоу. Сутність поняття етика та структуру етики як науки. Класифікацію етичних цінностей. Принципи етичних відносин у межах освітніх організацій. Особливості професійної етики керівника закладу освіти.	**10**
Модульна контрольна робота 2.		**30**
Всього за модулем 2		**100**
Навчальна робота		**(М1 + М2)/2*0,7 ≤ 70**
Екзамен/залік		**30**
Всього за курс		**(Навчальна робота + екзамен) ≤ 100**

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	Відмінно
74-89	Добре
60-73	Задовільно
0-59	Незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. **Навчально-методичне забезпечення:**

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn – https://elearn.nubip.edu.ua/enrol/index.php?id=4863)

- Єресько О. В., Чередник Л. М. Методичні рекомендації з дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» для здобувачів ОС «Доктор філософії» за спец. 011 «Освітні, педагогічні науки». Київ: НУБіП України. 2024.
- посилання на цифрові освітні ресурси:

1. «Голосіївська ініціатива – 2025». URL : https://nubip.edu.ua/node/3980
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
3. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
4. Бюджетний кодекс України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17
5. Податковий кодекс України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text
7. Стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf
8. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text
9. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. 2014. 416 с. URL: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf
10. Глобальні проблеми і виклики XXI століття в кн. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. URL: http://library.if.ua/book/121/8047.html
11. Європа 2020: нова стратегія розвитку. URL: https://www.fra.org.ua/uk/an/publikatsii/analitika/ievropa-2020-nova-stratieghiia-rozvitku
12. Історія сучасного світу. URL: http://www.history.vn.ua/book/suchasnogo/4.html
13. Калашнікова Л. М., Жерновникова О.А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків, 2016. 260 с. URL: http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1086/3/Калашнікова%20Л.%20М.%2C%20Жерновникова%20О.%20А.%20Педагогіка%20вищої%20школи%20у%20схемах%20і%20таблицях%20%20.pdf
14. Кремень В. Г. Освіта, особистість і соціальний поступ. *Доповідь на VI Українсько-польському форумі «Освіта для сучасності»*. URL : http://naps.gov.ua/press/releases/777/
15. Луговий В. І. Національна рамка кваліфікацій, які пов'язані з вищою освітою: стан і труднощі розроблення. URL: http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/219-nacionalna-ramka-kvalifikacij.html
16. Освіта України в умовах війни та повоєнної відбудови: глобальні тенденції та національні виклики: зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. Київ, 26 травня, 2026 р. Київ, 2026. 613 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/rich_text_files/2026.pdf
17. Педагогіка вищої школи : збірник тестових завдань з дисципліни. Укладач В. І. Кобаль. Мукачево: МДУ, 2016. 74 с. URL: 123456789/740/1/Kobal%27%20V.M.%20NMV_zbirnyk%20testovykh%20zavdan%27.pdf
18. Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text
19. Постанова «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text
20. Стояненко І. В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення. *Ефективна економіка.* URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/19.pdf

21. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни [Електронний ресурс]: навч. посіб. для підготовки докторів філософії. Уклад.: І. О. Казак. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с. URL : https://cpsm.kpi.ua/Doc/pvsh_lek_phd.pdf

22. Щур М. (2020). Якою буде вища освіта після COVID-19? URL : https://www.radiosvoboda.org/a/vyshcha-osvita-pisliakoronavirusu/30655858.html

23. UIS. (2018). SDG 4 Data Book: Global education indicators 2018. Montreal, UIS. URL : http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/sdg4-data-book-2018-en.pdf.

24. EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL : http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%25

10. **Рекомендовані джерела інформації:**

1. Калашнікова Л. М., Жерновникова О. А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків, 2016. 260 с.

2. Козлакова Г. О., Орос І. І., Силадій І. М. Педагогіка вищої школи: методичні рекомендації до вивчення дисципліни. Берегово: ЗУІФР, 2017. 32 с.

3. Навчальний посібник з дисципліни «Педагогіка вищої школи». Уклад. А. В. Лисенко. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 102 с.

4. Нагаєв В. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Харків: «Стильна типографія», 2019. 267 с.

5. Немченко С. Г., Крижко В. В., Шумілова І. Ф., Старокожко О. М., Голік О. Б. Педагогіка вищої школи: підруч. Бердянськ : БДПУ, 2020. 517 с.

6. Ніколаєнко С. М. Керівник закладу освіти (організаційно-педагогічні та правові основи управлінської діяльності) : підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НУБіП України, 2019. 408 с.

7. Ніколаєнко С. М. Керівник навчального закладу: навч. посіб. Київ, НУБіП України, 2016. 172 с.

8. Педагогіка вищої школи: збірник тестових завдань. Уклад. В. І. Кобаль. Мукачево: МДУ, 2016. 74 с.

9. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.

10. Педагогіка та психологія вищої школи (Частина І. Педагогіка вищої школи): хрестоматія ; навч. посібн. Уклад. Світлана Володимирівна Виговська; Оксана Вікторівна Васюк. Київ: ЦП «Компринт», 2017. 797 с.

11. Сопівник Р. В., Сопівник І. В., Варивода Н. А. Лідерологія: навчальний посібник. К.: “Компринт”, 2018. 488 с.

12. Сопівник Р. В., Супрун Д. М., Григоренко Т. В., Сопівник І. В. Social leadership and team building: навч. посіб. Київ, 2023. 336 с.

13. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни: навч. посіб. для підготовки докторів філософії. Уклад. І. О. Казак. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с.

Додаткова література

1. Андрущенко В., Свириденко Д. Академічна мобільність в українському просторі вищої освіти: реалії, виклики та перспективи розвитку. *Вища освіта України*, 2016. № 2. С. 5–11.

2. Андрущенко В., Силадій І. Поняття педагогічного дискурсу в сучасних наукових дослідженнях. *Вища освіта України*. 2018. № 1. С. 5–10.

3. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка: підруч. Київ–Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 412 с.

4. Васюк О., Виговська С. Соціометричне дослідження міжособистісних взаємин студентів академічної групи. Молодь і ринок. 2016. № 5 (136). С. 118–122.

5. Васюк О., Виговська С., Гончарук О. Словник-довідник до вивчення педагогічних дисциплін : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 607 с.

6. Виховання особистості в контексті професійної підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів: колективна монографія / кол. авт.; за заг. ред. проф. С. М. Ніколаєнка. К. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2015. 400с.

7. Вірна Ж. П., Лазорко О. В., Пустовойт М. В. Особистісна безпека в структурі соціальної зрілості студентської молоді: теоретико-емпірична експлікація. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 10. С. 115–130.

8. Гриньова М. В., Кононец Н. В. Дяченко-Богун М. М. Рибалко Л. М. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 72, № 4. С. 182–193.

9. Дебич М. А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід: монографія. Ніжин: ПП Лисенко, 2019. 408 с.

10. Деркач Т. М., Деркач О. Д. Лекція-візуалізація як форма активізації пізнавальної діяльності студентів коледжу. *Освіта. Технікуми, коледжі*. 2016. № 3, 4 (41). С. 59–63.

11. Джадан О. І. Використання тестів як форма контролю знань студентів при вивченні гуманітарних дисциплін. *Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю*, м. Полтава, 22 березня 2018 р. Полтава, 2018. С. 72–75.

12. Димань Т. М., Боньковський О. А., Вовкогон А. Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: навч.-метод. посіб. БНАУ, 2017. Одеса: НУ «ОМА», 2017. 106 с.

13. Єрмаченко В. Є., Дериховська В. І Особливості трансформації світової системи вищої освіти у XXI столітті. *Економіка та суспільство*. 2017. № 10. С. 516–522.

14. Кондур О.С. Управління якістю освітніх систем в умовах глобалізації: теорія, методика організації, практика: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 488 с.

15. Кучай О., Андрусик П., Гончарук О., Сироєжко О. Розумні цифрові технології в освіті: навч. посіб. Київ: «ЦП «Компринт», 2023. 187 с.

16. Малежик П. М. Формування дослідницької компетентності в студентів педагогічних навчальних закладів. *Теорія і практика використання інформаційних технологій в навчальному процесі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.*, 30-31 травня 2017 р. Київ, 2017. С. 39–41.

17. Мойсеєнко Р. М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. 159, 97–103.

18. Науменко Н. В. Напрями вдосконалення методик викладання навчальних дисциплін магістрам освітніх, педагогічних наук. Теорія і практика управління соціальними системами. 2021. №2, 49-57.

19. Ніколаєнко С. М. Дослідницькі університети у системі освіти та науки України. *Вища шк*. 2014. № 8. С. 7–15.

20. Ніколаєнко С. М., Шинкарук В. Д., Рудень Д. М., Сопівник Р. В., Сопівник І. В., Петрів Г. В., Кушнір А. О., Мойсєєв В. В., Давидова О. П. Програма виховання студента: "Фахівець, громадянин, патріот". К.: "Комприт", 2016. 74 с.

21. Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи: колективна монографія / кол. авт. ; голов. ред. В. В. Любарець, О. В. Кендюхов, Н. В. Бахмат. Київ: Міленіум, 2020. 310 с.

22. Силадій І. М. Глобалізація системи освіти: механізми демократичної модернізації: монографія. Ужгород: РІК –У. 2020. 376 с.

23. Силадій І., Маринець Н. Професійні компетенції педагога – менеджера в управлінні освітнім процесом. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 148–154.

24. Сопівник Р.В. Психологія маніпулятивних впливів К., «ЦП Компрінт», 2023. 300 с.

25. Сопівник Р. В., Рахманіна А. С., Санченко О. В. Лідерологія: підруч. для студентів ун-в наук про життя з дисципліни «Лідерологія». Київ: «ЦП «Компринт», 2023. 520 с.

26. Титова Н.М. Теоретико-методичні основи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: монографія. За ред. М. С. Корця. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 351 с.

27. Фурдуй С. Б. Компетентнісний підхід у вищій школі в Україні: розробка та впровадження ідей при підготовці фахівців соціономічної сфери. *Молодий вчений*. 2017. № 3. С. 485–489.

28. Avineri N. Research Methods for Language Teaching: Inquiry, Process, and Synthesis. London: Macmillan Education, 2017. 236 p. 14.

29. Döring N., Bortz J. Forschungsmethoden und Evaluation in den Sozial und Humanwissenschaften. Berlin, Heidelberg: Springer (Springer-Lehrbuch), 2016. 1051 s.

30. Catroux M. Méthodologie de la recherche en didactique des langues : guide pratique. Les étapes clés d'un travail de recherche. Pour un usage en autonomie. Ellipses. 2018. 168 p.